

Kyrkomusik för 2000-talet

Sven-David Sandström i Bachs fotspår

GUSTAF SJÖKVIST

För tre år sedan engagerades tonsättaren Sven-David Sandström av Stockholms domkyrkoförsamling och Hässelby församling att komponera musik till kyrkoårets samtliga söndagar. I den här artikeln presenterar jag projektet och berättar något om dess uppkomst och om tonsättaren. Därefter beskriver och analyserar jag några av de kompositioner som tillkommit under projektets gång. Avslutningsvis kommer en reflexion över projektet ur ett bredare kyrkomusikaliskt perspektiv.

Projektets tillkomst

Påskdagen 2008 var det då äntligen dags. Den första kompositionen av Sven-David skulle uruppföras. Sedan skulle han komponera två motetter i månaden enligt vår överenskommelse, sammanlagt sjuttio-två stycken på tre år. Men detta var första dagen och första motetten.

Under många år hade Sven-David Sandström och jag samtalat om möjligheten att han skulle anställas i domkyrkoförsamlingen för att komponera gudstjänstmusik i större omfattning än tidigare. Han skulle vara *composer in residence*, vilket som bekant är vanligt hos de stora konsertinstitutionerna men inte så vanligt i kyrkliga sammanhang. Sven-David ville vara en del av arbetslaget i kyrkan, vara arbetskamrat med diakoner, vaktmästare, kyrkomusiker, korister och präster. Han ville också möta den gudstjänstfirande församlingen på ett helt annat sätt än efter ett enstaka uppförande, han ville uppleva sin musik från kyrkbänken tillsammans med gudstjänstfirarna. Han var fylld av entusiasm inför detta projekt. Det var ju samma uppdrag i kyrkan som en gång Johann Sebastian Bach hade haft!

Från allra första början involverades Mona Ehntorp i projektet. Mona

är kyrkomusiker i Hässelby församling och ansvarig för församlingens musikverksamhet. Hon driver en framgångsrik körverksamhet med bland annat Hässelby Motettkör. Vid flera tidigare tillfällen har hon framfört musik av Sven-David Sandström. Motettkören har även beställt verk av honom. Mona Ehntorps kännedom om Sven Davids musik går tillbaka till den tid då båda sjöng i Hägerstens motettkör under Ingemar Månsson. Det var till denna ensemble Sven-David skrev flera av sina tidigare körverk, till exempel *Dilecte mi*, *Agnus Dei* och *Ave Maria*.

Projektets grundtanke

En grundtanke var att projektet skulle omfatta två kyrkor med olika musikaliska resurser, den ena en innerstadskyrka med de möjligheter den har med flera körer med drivna korister, den andra en förortskyrka med stor musikalisk verksamhet men med andra musikaliska förutsättningar. Tonsättaren skulle utgå ifrån dessa olika förhållanden. För Storkyrkans del skrevs musiken för Storkyrkans kör och Gustaf Sjökvists kammarkör, för Hässelbys framförallt Hässelby Motettkör.

När vi väl funnit att det hela skulle vara praktiskt genomförbart i respektive kyrka kom frågan om projektets finansiering. Kompositören skulle anställas på tre år. Denna kostnad kunde ingen av församlingarna ta inom sin egen budget. Vi måste därför söka intresserade finansärer. Stockholms stift, Svenska Kyrkan på nationell nivå, Samfundet Pro Fide et Christianismo och Framtidens kultur uttalade sig i skilda sammanhang om det intressanta projektet, men några pengar kunde man inte ge. Vi prövade då att gå till privatpersoner. Här lyckades vi bättre. Fem bidragsgivare gjorde projektet möjligt, Gunbritt och Bo Berggren, Karl-Otto, Pontus och Åke Bonnier och Anders Wall. Vi fick donationer på nära 1,5 miljon kronor vilket räckte till tonsättarens kostnader under tre år. Ett par mindre bidrag för framförandekostnader fick vi från SEB och Stockholms stift. Förlaget Academus AB svarade under det första året för notutskriften samt utgivning, en uppgift som senare övertogs av Gehrman's Musikförlag. Församlingarna skulle svara för körens kostnader vid uruppförandena under gudstjänsterna.

Projektets inriktning var gudstjänstmusik i olika former, motetter,

hymner, koraler, instrumentalkörverk och solosånger. Jag återkommer till en genomgång av några av Sven-Davids kompositioner för projektet, men först något om tonsättaren.

Tonsättaren Sven David Sandström

Sven-David Sandström är idag Sveriges internationellt mest kände tonsättare. Han är också en av de mest produktiva med över tre hundra kompositioner på sin verklista. Här finns storslagna operor och körverk, baletter och orkesterverk, här finns intim kammarmusik och känslöfylld körmusik. Under de senaste tio åren har hans fokus legat på den sakrala körmusiken. Idag skriver han nästan enbart kyrkomusikaliska verk, alltifrån koraler och motetter till passioner och stora mässor.

Sven-David är uppfödd i en frikyrklig miljö i Borensberg. De första musikaliska upplevelserna svarade baptistkyrkans strängmusikgrupp för. Så småningom deltog Sven-David själv med trumpetspel i kyrkans blåsensembler. Kanske härrör hans intresse för rytmisk komplexitet från pappa urmakarens klockor som ständigt gav sig till känna från undervåningens urmakeri? Efter studier hos Ingvar Lidholm på Musikhögskolan i Stockholm och inspirerad av både Per Nörgård och György Ligeti blev Sven-David professionell tonsättare på heltid innan han så småningom blev Lidholms efterträdare som kompositionsprofessor 1985–95. 1999 tillträdde han en nioårig professur vid Indiana University i Bloomington. Han återkom till Sverige 2008.

Sitt genombrott som tonsättare fick Sven-David under 1970-talet och karriären har sedan gått spikrakt. 1982 väckte hans Requiem, ”De ur alla minnen fallna”, stort uppseende. Det blev till och med förstasidesnyhet och löpsedelstoff och belönades med Nordiska rådets musikpris. Både tonspråk och text – och ytterst tonsättarens sätt att fritt uttrycka sig – inledde en ny epok. Under åttio- och nittiotalen tillkom en rad epokgörande a cappellaverk: ”April och tystnad”, ”Ave Maria”, ”En ny himmel”, ”Etyd nr 4”, ”A Cradle Song/The Tiger”, ”Inkräktare i paradiset” och ”Kyrie”. Inte minst bidrog ”samarbetet” med 1600-talstonsättaren Henry Purcell i ”Hear My Prayer” och Buxtehudehyllningen ”Es ist genug” till Sven-Davids ryktbarhet som tonsättare av sakral musik. Som

remarkabla i hans produktion måste hans stora körverk ”High Mass” från 1994 och ”Ordet” från 2004 betecknas. I ”High Mass” finns en nära samhörighet med Johann Sebastian Bach, särskilt dennes h-mollmessa: båda verken innehåller 25 satser. ”Ordet” är en passion tillkommen, liksom senare operan Staden, i samarbete med författaren Katarina Frostenson. Bland alla Sven-Davids körverk från den här tiden skall särskilt nämnas de sex motetter han komponerade med Bachs motetter som förebild, vilka samtliga bygger på samma texter som Bach använde. År 2009 uruppfördes i Oregon Bach Festival i USA Sven-David Sandströms ”Messias” till samma text som Händel tonsatt. Året därpå framfördes för första gången Missa brevis för mezzosopran, kör och orkester, där det ekvilibristiska solot komponerades för Malena Ernman. Under de närmast kommande åren har vi att vänta ett par större körverk vid sidan av alla de beställningar som Sven-David har på mindre a capella-verk.

Stilistiska drag i Sven-David Sandströms musik

”Jag tänker i körklang hela tiden”, så uttrycker han sig i dag. Hans känslighet vid vokalkomponerande är stor, han arbetar mycket med vokalfärger och konsonantuttryck. Hans sats är oftast 6–12-stämmig, hans ofta förekommande oktavfördubblingar skapar en rik sonoritet. För Sandström är körens klang viktigare än styckets struktur. Kanonimitationer och rytmiska uppbyggnader, som utan att innehålla jazzelement ofta blir mycket dansanta, förekommer ofta. Under långa toner finns i allmänhet ett underliggande rytmiskt driv. Hans harmoniska sonoritet börjar i många fall med en treklang som sedan färgas med exempelvis en septima och/eller en nona. ”Klangen är stycket, ej strukturen”. Extrema tempi är inte ovanliga, mycket långsamt och extremt snabbt, ofta i form av accelerando och ritardando. Stämmornas omfång kan vara extrema, inte minst i sopran- och barytonstämmorna.

Åter till projektet

Att skapa ny musik är en nödvändighet, annars dör musiken i kyrkan. Man kan inte klippa av framtiden, då förlorar man också traditionen. Det måste finnas ett liv framåt som också drar med

sig traditionen. Värna den äldre musiken men ge också plats för den nya. Jag känner att det finns stora möjligheter att göra något unikt med detta, att satsa på nyskapande musik. Det känns också som ett privilegium att anställas av Storkyrkan och Hässelby för att berika deras verksamhet.

Så uttryckte sig Sven-David när vi skulle börja projektet. Han var fylld av entusiasm och iver att få sätta igång. Litet mer tillspetsat uttryckte han sig senare:

Jag har länge tänkt att kyrkomusiken är något som kan rädda kyrkan, folk kommer ju när det är mycket musik.

Det visade sig att Sven-David hade rätt. När vi satte igång projektet blev högmässodeltagarna påtagligt fler.

Kantat nr 1 för Påskdagen

Det första uruppförandet skedde som sagt Påskdagen 2008. Förväntningarna var stora och Storkyrkan fylld av gudstjänstfirare. I församlingen fanns även många musikmänniskor som man inte så ofta ser på vanliga gudstjänster i Storkyrkan. Till denna premiär hade Sven-David Sandström komponerat Kantat nr 1 för påskdagen för barytonsolo, kör och orgel. Den är indelad i fyra avsnitt: en försiktig, litet trevande inledning till den första versen i Johannesevangeliets tjugonde kapitel följs av ett barytonsolo med körbakgrund till den åttonde versen i Jesaja 25. Allt är mycket återhållet, nyanserna svaga och tonaliteten påtaglig. Sedan följer en koral där Sandström tonsatt Karl-Gustaf Hildebrands version av sv. ps. 468. På den här platsen sjungs två verser. Sedan blir karaktären annorlunda, nu är texten hämtad från dagens epistel, 1 Kor. 15:53–55, och kulminerar vid texten ”Döden är uppslukad och segern vunnen”. Här brusar stora dramatiska orgelkaskader över körens och solistens utbrott för att övergå i de två sista verserna av Hildebrands psalmtext, inte i ett kraftfullt forte utan tvärtom, som en överraskning, i svagast möjliga nyans. Det är den inre glädjen Sven-David här ger ut-

tryck för. Svenska Dagbladet hade skickat en recensent till Storkyrkans påskdagshögmässa som i sitt referat uttryckte sin stora uppskattning över detta nya kyrkomusikaliska projekt.

53 *ff* *port.*

Dö - - - den är upp - slu - kad,

$\text{♩} = 126$

53 *ff* *port.*

S sä - ger: Dö - den är upp - slu - kad och se -

Mz sä - ger: Dö - den är upp - slu - kad och se -

A sä - ger: Dö - den är upp - slu - kad och se -

T sä - ger: Dö - den är upp - slu - kad och se -

Bar sä - ger: Dö - den är upp - slu - kad och se -

B sä - ger: Dö - den är upp - slu - kad och se -

$\text{♩} = 126$

53 *f*

Nu var projektet sjösatt och Sandström skulle leverera en ny komposition var fjortonde dag i tre år. Det skulle bli många olika former och format. Hela serien av kompositioner har vid utgivningen av Gehrman's musikförlag fått titeln *Musik för kyrkoåret*. Jag kommer i det följande att ta upp några av projektets kompositioner och försöka beskriva deras former och svårigheter och vad som gör dem speciella.

Te Deum

Varje år samlas Riksdagens ledamöter till en gudstjänst i Storkyrkan ett par timmar innan Riksmötets öppnande i Riksdagshuset. Denna gudstjänst har ägt rum i Storkyrkan sedan 1983, året då det nyrestaurerade Riksdagshuset åter togs i bruk. Till detta tillfälle beställdes ett Te Deum av Sven-Erik Bäck för kör och brass som sedan framfördes under flera år. 1995 uruppfördes Erland von Kochs Te Deum för kör och blåsorkester som likaledes framfördes årligen. Den 16 september 2008 fick så kungahuset och riksdagens ledamöter för första gången lyssna till ett Te Deum av Sven-David Sandström, skrivet för kör och orgel. Rent stilistiskt beskriver dessa tre verk av tre tonsättare lika många riktningar: Bäck med sin expressiva modernism, von Kochs mer neoklassiska uttryck och Sandströms nästan romantiska modernism. Bäck och von Koch använder sv. ps. 1 som textunderlag medan Sandström i början av sitt Te Deum har tonsatt den latinska texten från den ambrosianska lovsången och fortsätter med Frans Michael Franzéns översättning som var nr 604 i 1937 års psalmbok. Stycket är mycket pampigt och väckte vid uruppförandet berättigat uppseende från såväl kungahuset som folkvalda. Den sex- till tolvstämmiga körsatsen är välklingande, orgelstämman virtuos och körens tessitura spänner över ett stort omfång: exempelvis ska sopranerna vid fem tillfällen prestera ett trestruket c. Känslan av klanglig rymd är kongenial med texten. Från att ha inletts i starkast möjliga nyans avslutas Sandströms Te Deum *niente* – ingenting. Stycket har sedan framförts vid denna gudstjänst varje år.

43

pp cresc. *accel* -----

S phim in-ces - sa - bi - li vo-ce pro-cla - mant: He - lig, he - lig, he - lig, he -

Mz phim in-ces - sa - bi - li vo-ce pro-cla - mant: He - lig, he - lig, he - lig, he -

A phim in-ces - sa - bi - li vo-ce pro-cla - mant: He - lig, he - lig, he - lig, he -

T *pp cresc.* He - lig, he - lig, he - lig, he - lig,

Bar He - lig, he - lig, he - lig, he - lig,

B He - lig, he - lig, he - lig, he - lig,

43

Copyright © Gehrman's Musikförlag AB

Musik vid första advent

Gudstjänstdeltagarna på högmässan vid Första advent 2008 blev kanske litet överraskade över dagens musik. Naturligtvis förekom både Otto Olssons Advent och Händels "Dotter Sion", men dessutom fanns på programmet ett nyskrivet stycke av Sven-David Sandström över dagens gammaltestamentliga text. Här handlade det verkligen om att ropa ut sin glädje över konungen som kommer. Två solister, tidvis tolvstämmig kör och praktfull orgel, allt i ett oftast virvlande snabbt tempo, långa vokaliser framför allt på orden "Jerusalem, ropa och jubla". De snabba avsnitten avbryts av meditativa delar i växelspel mellan solisterna och kören med små kommentarer från orgeln. Det kändes befriande att mitt i allt det förutsägbara under adventstiden

få brista ut i det sandströmska jublet! Jag tror att det musikaliska överraskningsmomentet blev mycket påtagligt denna söndag, inte minst för dem vars årliga kyrkobesök brukar inskränka sig till första adventshögmässan.

Kantat till Andra söndagen efter trefaldighet

Till Andra söndagen efter trefaldighet har Sven-David komponerat ytterligare en kantat. Här gör han som sin äldre kollega J. S. Bach, han återanvänder delar från sina tidigare verk, i detta fall koraler från motetten ”Jesu, meine Freude”. Kantatens inledning är gjord i två block, damkör resp. manskör, vilket är ett ofta förekommande skrivsätt hos Sandström. Sedan kommer en koral, därefter en stort upplagd imiterande del, ja t.o.m. en fuga som mer och mer övergår i växelvisa imitationer. Här går sopraner och tenorer gradvis över till att sjunga samma stämma i oktaver; detsamma gäller mezzosopraner och barytonsångare respektive altar och basar. Ju längre gästabudet pågår ”med starkt vin” ju intensivare blir körsatsen. Med nio höga c:n i sopran- och tenorstämmorna kulminerar gästabudet. Även slutkoralen är hämtad från motetten ”Jesu, meine Freude”.

Musik till påsk

”Påskens vittnen” komponerades för Andra söndagen i påsktiden och bygger på den gammaltestamentliga texten, Jesaja 43:10–13. Formen kan beskrivas som ABACBAD, besättningen är kör och orgel. Här finns både tyngd och espressivitet: efter en dynamisk kulmination i den sista A-delen försvinner allt bort i D-delen, som i många av Sven-Davids stycken, utdöende.

Musik till söndagar efter trefaldighet

Det finns flera likheter mellan Johann Sebastian Bach och Sven-David Sandström. Den förstnämnde avslutade alltid sina verk med S.D.G., Soli Deo Gloria (Till Gud allena äran), och den andre skriver efter

det avslutande dubbelstrecket *Glory to God*. En annan likhet är som tidigare nämnts återanvändningen av material från tidigare kompositioner. Till Sextonde söndagen efter Trefaldighet använder Sandström musikaliskt material från sitt oratorium "Messias". Texten är hämtad från dagens epistel och motetten avslutas med en ljuvligt vacker koral, med en viss frikyrkokaraktär, sjungen på "m" *con bocca chiusa* (med stängd mun).

"Visheten ropar", till text ur Ordspråksboken, är komponerad till Artonde söndagen efter trefaldighet. Den inleds med ett ursinnigt rop, "Hör nu på!", vilket återkommer senare, då med orden "förkasta dem inte", och däremellan ett par meditativa delar, "lyckliga de som följer min väg".

Musik till Domssöndagen

Till Domssöndagen komponerade Sven-David Sandström en brett upplagd motett för kör och orgel över texten "Nu skapar jag en ny himmel". Redan 1980 skrev Sandström ett a cappella-stycke med denna text, "En ny himmel och en ny jord", vilket ofta framförs. I det nya stycket är uttrycken litet annorlunda jämfört med det äldre, här finns såväl homofont reciterande avsnitt och snabba glädjedanser.

Kantaten "Ljuvlig är din boning"

Det till omfattningen största stycket i *Musik för kyrkoåret* är kantaten "Ljuvlig är din boning" för sopransolo, kör och stråkorkester, uruppförd av Hässelby motettkör i oktober 2009. En välklingande körsats mot en rytmiskt omväxlande stråkmatta inleder kantaten, den andra satsen består av ett lyriskt sopransolo med en expressiv stråksats som ackompanjemang, tredje satsen är en uttrycksfull a capella-sats som med fördel kan sjungas som ett separat stycke utanför kantaten. Den fjärde satsen har fått ett pregnant rytmiskt driv medan den femte blandar lyrik och dramatik. Sopransolisten får avsluta den åttiofjärde psaltarpsalmen, "Lycklig den som förtröstar på dig".

♩ = 48 *p - pp* sempre Sven-David Sandström

S
Lyck - li - ga de som bor i ditt hus och all - tid kan sjung - a ditt lov.

A
Lyck - li - ga de som bor i ditt hus och all - tid kan sjung - a ditt lov.

T
Lyck - li - ga de som bor i ditt hus och all - tid kan sjung - a ditt lov.

B
Lyck - li - ga de som bor i ditt hus och all - tid kan sjung - a ditt lov.

5

Rit. -----

Lyck - li - ga de som har sin styr - ka i dig, de som går - na drar upp till temp - let.

Lyck - li - ga de som har sin styr - ka i dig, de som går - na drar upp till temp - let.

Lyck - li - ga de som har sin styr - ka i dig, de som går - na drar upp till temp - let.

Lyck - li - ga de som har sin styr - ka i dig, de som går - na drar upp till temp - let.

9 tempo

När de går ge - nom Ba - ka - trä - dens dal blir den en flö -

När de går ge - nom Ba - ka - trä - dens dal blir den en flö -

När de går ge - nom Ba - ka - trä - dens dal blir den en flö -

När de går ge - nom Ba - ka - trä - dens dal blir den en flö -

Copyright © Gehrmans Musikförlag AB

Motetter med soloinslag

Till gruppen motetter med soloinslag hör Kyndelsmässodagens. Sven-David har tonsatt den gammaltestamentliga texten Mika 7:7-8 för barytonsolo och kör a capella. Här exponeras de tre beståndsde-

larna melodik, harmonik och rytmik på ett påtagligt sätt. Motetten tar dryga tre minuter.

Till Midsommardagen komponerade Sandström två sånger för baryton och orgel. Att det kan vara svårt att sätta samman en kör vid denna helg vet varje kyrkomusiker, därför var det delvis en praktisk anledning till denna uppläggnig. Sven-David valde att tonsätta två dikter av Tomas Tranströmer, ”Minnena ser mig” och ”Den halvfärdiga himlen”. I den första tecknas en textbärande vokallinje mot ett ganska tonalt ackompanjemang, den andra börjar med en clusterliknande intervallstapling mot en enkel melodilinje, ökar i intensitet i mitten och avslutas i inledningens karaktär.

Tredje söndagen i fastan har en epistel hämtad ur Efesierbrevet. Här har tonsättaren fastnat för slutavsnittet, ”En gång var ni mörker, men i Herren har ni nu blivit ljus. Lev som ljusets barn. Ljuset bär frukt överallt där det finns godhet, rättfärdighet och sanning.” Orgelstämman inleder i låga lägen; ur den klangen utvecklas ett violinsolo; allt stiger i tonhöjd och intensitet tills kören, i en mycket svag nyans, kommer in för att med ett crescendo öka till fortissimo på ordet ljus; violinen fortsätter tillsammans med kören tills musiken till slut klingar bort i ett uthållet D-durackord där violinen svävar på ett högt fess. Oerhört vackert.

Ofta framförda motetter

Tidigt under vårt projekt komponerade Sven-David Sandström tre motetter som har kommit att framföras mycket ofta: det gäller Jubilate för Tredje söndagen efter påsk, Veni Sancte Spiritus för pingstdagen och ”Kom till mig” till Femtonde söndagen efter trefaldighet. Den första av dessa är uppbyggd i en dialogform mellan damkören och manskören, en teknik som tonsättaren ofta använder sig av. Kulminationen sker med orden ”och då skall ni glädjas” i fortissimo, sedan tonar allt ner till det näst intill ohörbara; manskören börjar i ett Essdurackord som övergår i ett mummel och tonsättaren har här lagt till ”Alleluja” som damkören sjunger mycket svagt.

Veni Sancte Spiritus har utöver sin användning under pingsttiden

funnits med vid våra prästvigningar där sv. ps. 361 är en del av ritua-
 len. Här är det åter en komposition i dialogform: herrarna inleder
 med att unisont sjunga den ambrosianska melodin; därefter följer ett
 omkväde i damkören som sedan tas om vid tre tillfällen; mellan dessa
 sjunger manskören koraltexten; i det sista omkvädet förenas alla.

♩ = 72

tutti: pp *mp* *f* *p*

S Kom till mig, kom till mig, kom till mig

Mz Kom till mig, kom till mig, kom till mig

A Kom till mig, kom till mig, kom till mig

T Kom till mig, kom till mig, kom till mig

Bar Kom till mig, kom till mig, kom till mig

B Kom till mig, kom till mig, kom till mig

7 *rit.* *p*

S al - la ni som är tyng - da av bör - dor, jag skall skän - ka er

Mz m m m m

A m m m m

T m m m m

Bar m m m m

B m m m m

”Kom till mig” har formen ABACAD, stycket är mycket meditativt, inleds i a-moll och slutar i C-dur – lätt att ta till sig, med en transparent klang som gör att texten hela tiden går fram. Förmodligen är detta stycke det hittills mest sjungna av alla i denna serie.

Psaltarpsalmen 98:1–8 har Sandström komponerat för Femte söndagen i påsktiden, en rytmiskt pregnant tonsättning med den inledande formen av refräng och vers som sedan övergår i ett stillsamt mellanspel för att återkomma likt inledningens form men med annan text. Psaltarpsalmen 130:1–3 har tonsättaren skrivit som ett slags omkväde, inte olikt en Taizé-sång. Man kan sjunga psaltarpsalmen mellan lästa verser.

Musik för Fastlagssöndagen, Jungfru Marie bebådelsedag och Kristi himmelfärds dag

Till de satser som har en något enklare struktur hör Tre motetter för Fastlagssöndagen till texter ur Första Korinthierbrevets trettonde kapitel. I den första använder tonsättaren dialogformen. Här förekommer ett uttrycksmedel som är vanligt i hans kompositioner, nämligen det vokala tremolot vilket noteras ”z”. Det betyder att t.ex. ett m repeteras i olika tempi på en ton, alltså individuella pulseringar. Den andra sången är mer expressiv och dör ut med texten ”skall förgå”. Den tredje sången bygger på 1 Kor. 13:12–13; tonsättaren använder i hög grad motrörelser mellan stämmorna i inledningen men mot slutet kulminerar hela satsen med orden ”störst av dem är kärleken”.

Till Jungfru Marie Bebådelsedag komponerade Sven-David ”Var hälsad du högt benådade”. Den bygger nästan helt på den med text försedda sopranstämman som blir en solostämma mot övriga fem stämmor vilka omväxlande sjunger på a och m. Stycket avslutas målande när ängeln lämnar Maria.

Till Kristi Himmelfärds dag har Sandström komponerat en trestämmig sats i enkel struktur med formschemat ABABCA. Texten kommer från dagens episteltext.

Kompositioner för lika röster

Några satser i serien är komponerade för lika röster. Till Mikaelidagen finns Jakobs dröm till text av Christina Lövestam och till Nittonde söndagen efter trefaldighet en sats till text ur Ruts bok, ”Tvinga mig inte att överge dig”. Den första kan med fördel sjungas av en barnkör medan den andra är mer lämpad för damkör.

”Som en ström” är en annan text av Christina Lövestam och ”Det är nog” är skriven av Ylva Eggehorn. Den förstnämnda har fyra strofer, den senare tre. Båda kan användas antingen som unison församlingssång eller som körsats.

Stora körsatser

Till de stora körsatserna hör Kantat till Tjugoandra söndagen efter trefaldighet. Sven-David har valt en text ur Johannesevangeliet. Kantaten är tredelad och komponerad för två fyrstämmiga körer. Första och sista delen består av två stora block, mellan dessa ligger en koral. I det här stycket finns flera av de uttrycksmedel tonsättaren ofta använder: det tidigare nämnda vokala tremolot ”z”, diatoniska clusterbildningar, ”v” vilket betyder så lågt som möjligt, dialoger mellan de båda körerna, höga sånglägen etc. Som ofta i Sandströms brett upplagda körverk gäller stor klangrikedom och formen är en omfångsrik, uttrycksfull kantat.

Till Herrens bön har Sven-David valt att använda den engelska textversionen, ”Our Father, who art in heaven”. De första elva takterna bildar ett slags omkväde som återkommer mellan bönenas olika delar. Tonsättaren använder tre olika temporelationer. Mot slutet sker en stor dynamisk uppladdning som utmynnar i styckets höjdpunkt, de fyra sista takternas Amen.

Musik till texter av Caroline Krook

Caroline Krooks böner har inspirerat Sven-David Sandström till flera tonsättningar. Till en av hennes prästvigningar i Storkyrkan komponerade han ”Möt dem med ömhet”, ett stillsamt musikaliskt språk

delvis utformat i dialog mellan dam- och manskör med mellanliggande omkväde.

”Medmänniskan” är en annan bön som Sven-David satt musik till. Han har delat in bönen i tre delar; efter andra avsnittet tas det första om en ton högre; i det sista har han lagt styckets kulmination varefter följer en liten coda. Hela satsen bygger på ett homofont reciterande fränsett ett par korta imitationer.

Till Alla själars dag har Caroline Krook skrivit en bön som i Sven-David Sandströms tonsättning fått uttrycksfull gestaltning på tonal grund. Den inleds och avslutas med ”Helig, helig, helig”, däremellan bärs bönen fram i en mestadels homofon gestaltning. Man kan här ana något av Sandströms frikyrkliga uppväxt med dess speciella musiktradition.

Instrumentalmusik för kyrkorummet

I serien Musik för kyrkoåret återfinns även ren instrumentalmusik där Sven-David Sandström komponerat i liturgin ingående satser för olika instrument. Orgeln finns med i flera stycken tillsammans med kören, men för orgeln separat finns även en orgelmässa och en meditation över Psaltarpsalm 139 (som han tidigare komponerat för kör a capella). För violoncellsolo har Sven-David komponerat tre meditationer med utgångspunkt från Psaltarpsalm 40, för flöjt och piano två stycken för Apostladagen och för klarinetsolo alternativt flöjtsolo ett Kyrie för Domssöndagen.

Projektet avslutas

Långfredagen 2011 avslutades detta projekt. Motetten ”Han var sargad” uruppfördes vid en direktsänd TV-högmässa från Storkyrkan. Påskaftonen ägnades sedan åt en inspelning av flera Sandströmverk som sändes i SVT hösten 2011. Påskdagens högmässa kom också att innehålla flera Sandströmverk, bland annat ”Mässordinarium och Psaltarpsalm”.

♩ = 48
pp

S Ja, han var sar - gad för vå - ra ö - ver - trä - del - sers skull och

Mz Ja, han var sar - gad för vå - ra ö - ver - trä - del - sers skull och

A Ja, han var sar - gad för vå - ra ö - ver - trä - del - sers skull och

T Ja, han var sar - gad för vå - ra ö - ver - trä - del - sers skull och

Bar Ja, han var sar - gad för vå - ra ö - ver - trä - del - sers skull och

B Ja, han var sar - gad för vå - ra ö - ver - trä - del - sers skull och

5

S sla - gen för vå - ra miss - gär - ning - ars skull. — Straf - fet var

Mz sla - gen för vå - ra miss - gär - ning - ars skull. Straf - fet var

A sla - gen för vå - ra miss - gär - ning - ars skull. Straf - fet var

T sla - gen för vå - ra miss - gär - ning - ars skull. Straf - fet var

Bar sla - gen för vå - ra miss - gär - ning - ars skull. Straf - fet var

B sla - gen för vå - ra miss - gär - ning - ars skull. Straf - fet var

Copyright © Gehrman's Musikförlag AB

Medverkande ensembler

Genomförandet av detta projekt har varit möjligt tack vare flera goda ensembler: Hässelby Motettkör med sin dirigent Mona Ehntorp, Gustaf Sjökvist med sin kammarkör och Storkyrkans kör. I Hässelby

Villastads kyrka har ungefär 30 uruppföranden ägt rum, i Storkyrkan 42. Intresset från körmedlemmarna har varit stort och man kan tydligt se den utveckling som skett i körerna. Förutsättningen var den att många korister före 2008 sjungit flera Sandströmverk och hade därför viss vana vid tonspråket. Efter en period av projektet märktes en tydlig skillnad vad gällde inlärningstidens längd, som minskade påtagligt. Man lärde sig de olika intervall som tonsättaren med förkärlek använder, man lärde sig att läsa rytmkedjorna och inte minst Sandströms harmonik. I början var det väldigt svårt att sjunga efter Sven-Davids handskrivna originalpartitur men med ökad kunskap om hans uttrycksmedel blev noterna lättare att tyda. Sandström är en av de få tonsättare i landet som fortfarande skriver sina partiturer för hand, ej med dator.

Större delen av dessa tre år har vi sjungit efter Sandströms egen handskrift. Först efter uruppförandet har noterna renskrivits för att publiceras. Visst har det varit jobbigt att starta repetitionen på söndagsmorgonen klockan nio och i detta för många nyvakna tillstånd försöka förstå vad tonsättaren skrivit och vad han vill uttrycka! Samtidigt har detta gett körmedlemmarna väldigt mycket, de musikteoretiska kunskaperna har ökat, rösterna har tvingats upp i lägen som man inte trodde sig ha.

Tonsättaren har med iver deltagit i instuderingsarbetet och förklarat vad han menat med sina tonsättningar. Han har en fantastisk pedagogisk förmåga att berätta om textbakgrunder – ofta har han valt texter från Gamla testamentet – som klargör varför han komponerat på ett visst sätt. Därigenom har han gjort den musikaliska gestaltningen klar och förståelig för oss musiker. Han har dessutom varit närvarande vid nästan alla uruppföranden.

Hässelby Motettkör har lagt ner ett beundransvärt arbete på projektet. Mona Ehntorp har med stor entusiasm inspirerat sina korister att överträffa sig själva i arbetet med Sandströms kompositioner. Hennes arbete är ett tydligt bevis på hur körer med en brinnande ledare kan ta till sig konstmusik från vår egen tid och göra den förståelig för vanliga åhörare.

Hur har då detta projekt tagits emot av gudstjänstdeltagarna? Jag

tycker att de har varit mycket positiva och säger sig ha upplevt något speciellt när ett uruppförande skett. Många har också efter mässan berättat sina upplevelser för tonsättaren. En högmässa i månaden i Storkyrkan har innehållit 3–4 stycken av Sandström, alltså såväl motetter som kommunionmusik. Om vi vid vissa tillfällen valt annan musik tillsammans med Sandströms har tonsättarna ofta varit Sven-Erik Bäck, Sven-Eric Johansson och Lars Edlund.

En fråga som inställer sig är hur Svenska kyrkan i stort reagerat på detta projekt. Visst har flera påpekat det väsentliga i satsningen. Sven-David Sandström har varit inbjuden till några församlingar för att presentera sin musik för kyrkoåret. Men någonstans finns en rädsla för den nya musiken i gudstjänstsammanhang. Alla vi som varit in-
volverade i detta projekt hade nog hoppats på ett större gensvar från församlingarna eftersom det finns musik för olika kunskapsnivåer i denna repertoar. Vi hade också trott att de styrande inom kyrkan skulle se detta som en utvecklingsmöjlighet och av det skälet intressera sig litet mer än vad som hittills skett. Rädslan för det nya gäller speciellt när konstmusiken skall ta plats i gudstjänsten. Den har alltid funnits där men det har funnits många tillfällen under de senaste århundradena när det mer folkliga tagit över.

Att kyrkomusiken betyder oerhört mycket för kyrkan av idag är utan tvekan sant. Det projekt vi genomfört har gjort Sven-David Sandström till en utpräglad komponerande kyrkomusiker, något som tycks passa en person med ambitionen att åter vilja göra kyrkomusiken till en levande, fungerande konstmusik enligt mottot:

Jag vill försöka hitta en kraftfull nytändning kring nyskriven kyrkomusik. Jag vill känna mig som en sorts budbärare – och av rent kristet och evangeliskt innehåll skapa musik som berör människor idag.

Sven-David Sandströms verk, att skapa kyrkomusik för ett helt kyrkoår, är en lika unik som generös gåva till Svenska kyrkan och dess livaktiga musikliv. Vi delar tonsättarens förhoppning att den skall komma till användning i både kapell och katedral.

Summary

Church Music for the Twenty-First Century. Sven-David Sandström in the Footsteps of Bach

For three years, from 2008 to 2011, Sven-David Sandström was composer in residence in two churches in Stockholm: Stockholm Cathedral and Hässelby Church. His commission was to write two pieces of liturgical music every month, seventy-two compositions in all. Moreover, the compositions were to provide music for every Sunday and feast day of the liturgical year. The article delineates Sandström's biography and provides background information on the project. Then it goes on to describe some 30 of these very varied compositions, written for a variety of combinations of choir, soloists and musical instruments. The article ends with some reflections on the situation of church music today and the reception of this huge project by the Church of Sweden. The author is former Cathedral organist in Stockholm and was the originator of the commission.

Källor och litteratur

American Choral Review, sommaren 2004.

Foldrar under projektet: "Unik musik i kyrkan" och "Credo – en musikalisk be-
kännelse", utg. av Stockholms domkyrkoförsamling.

Sven-David Sandström – tonsättarfestival. Programbok för Sandströmfestivalen i
Stockholms Konserthus 19–29 november 1994.

Sven-David Sandströms hemsida: <http://www.svendavidsandstrom.com>.

Samtliga noter finns utgivna på Gehrman's musikförslag under den övergripande
titeln *Musik för kyrkoåret*.